

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Natuurherstel Weerribben, deelgebied Noordmanen en Kooi van Pen

Voorlopig toetsingsadvies over het milieueffectrapport

29 maart 2022 / projectnummer: 3599

35 JAAR

onafhankelijk en deskundig advies

1 Advies over het MER in het kort

De provincie Overijssel wil maatregelen nemen om de natuur in het beschermde natuurgebied Weerribben te herstellen. Het voorliggende MER betreft primair het deelgebied Noordmanen. Hier worden natuurherstelmaatregelen genomen en verschillende gronden krijgen een natuurbestemming. Het gebied Noordmanen ligt in het zuiden van de Weerribben en is daarmee een belangrijke verbindingzone met het zuidelijker gelegen natuurgebied de Wieden.

De doelstellingen van het plan komen voort uit het vastgestelde Natura 2000-beheerplan. De natuurherstelmaatregelen in het deelgebied Kooi van Pen (gelegen in de Weerribben) zijn ook onderdeel van het MER. Hier worden petgaten¹ gegraven, waarmee de successie van water naar land weer op gang wordt gebracht en in het gebied waardevolle vegetaties zoals trilveen worden behouden.

Voor het besluit over het provinciaal inpassingsplan en de ontgrondingenvergunningen is een milieueffectrapport (MER) opgesteld. De provincie Overijssel heeft de Commissie gevraagd te adviseren over de inhoud van het MER. In dit advies spreekt de Commissie voor de milieueffectrapportage (hierna 'de Commissie') zich uit over de juistheid en de volledigheid van het MER.

Wat blijkt uit het MER?

In het MER² zijn de milieu- en omgevingsgevolgen van de natuurherstelmaatregelen en de functiewijziging van de gronden beschreven. Er zijn voor het deelgebied Noordmanen geen alternatieven en varianten onderzocht. Als reden wordt hiervoor gegeven dat gezien de vastgestelde doelstellingen³ en principes (zoals efficiënte inzet van middelen) er maar één mogelijkheid is om de plannen te realiseren. Voor deelgebied Kooi van Pen zijn enkele uitvoeringsvarianten bekeken voor het afvoeren van de vrijkomende kragge afkomstig van het graven van de petgaten (circa 135 duizend m³)⁴.

Uit het MER blijkt dat er zowel voor Noordmanen als Kooi van Pen er (tijdelijke) negatieve effecten zijn te verwachten tijdens en door de realisatiefase (de fase waarin de werkzaamheden worden uitgevoerd) voor onder andere de omgeving, archeologische waarden en beschermde soorten. Voor gebied Noordmanen worden met het plan de vastgestelde doelstellingen uit het beheerplan gehaald. Deze doelstellingen zijn vooral geformuleerd als doelstellingen in te realiseren hectares leefgebied voor flora en fauna⁵. Wel wordt in het MER geadresseerd dat eventuele bijsturing nodig is als de gewenste kwaliteit van enkele kritische natuurtypen niet gehaald wordt, zoals bij blauwgraslanden. Ook wordt

¹ Een petgat is een langgerekte veenput in een veengebied, die is ontstaan door het uitbaggeren van veen.

² MER Weerribben, Deel A/B, Arcadis, 22 juli 2022.

³ Doelstellingen zoals vastgesteld voor deelgebied Noordmanen in het beheerplan voor de eerste beheerplanperiode (MER deel B, tabel 2, pagina 12).

⁴ Er zijn uitvoeringsvarianten onderzocht voor het volledig verwerken van de kragge op de ribben versus het verwerken van een deel van de kragge in een nabijgelegen depot.

⁵ De doelstellingen zijn voor de Noordmanen: ontwikkelen 76 hectare leefgebied Grote vuurvliender, ontwikkelen 28 hectare blauwgrasland, uitbreiding leefgebied 55 hectare voor Moerasvogel, Purperreiger, Roerdomp, Snor, Rietzanger en Zwarte stern, uitbreiding leefgebied 21 hectare voor Porseleinhoen, uitbreiding leefgebied 1-5 hectare Grote karekiet. Zowel de Watersnip als de Otter moeten profiteren van de inrichting.

aangegeven dat de hydrologische effecten van het plan gemonitord moeten worden, om de hydrologische condities (onder andere waterkwaliteit) te volgen en eventuele negatieve effecten zoals waterschade bij woningen te voorkomen. Voor het deelgebied Kooi van Pen was de oorspronkelijke doelstelling om 90 hectare nieuwe petgaten te realiseren. In het uiteindelijke plan is dit 18,7 hectare geworden. Dit betekent dat de andere 71,3 hectare in vervolgotrajecten (nieuwe beheerplannen) moet worden gerealiseerd.

Wat is het advies van de Commissie?

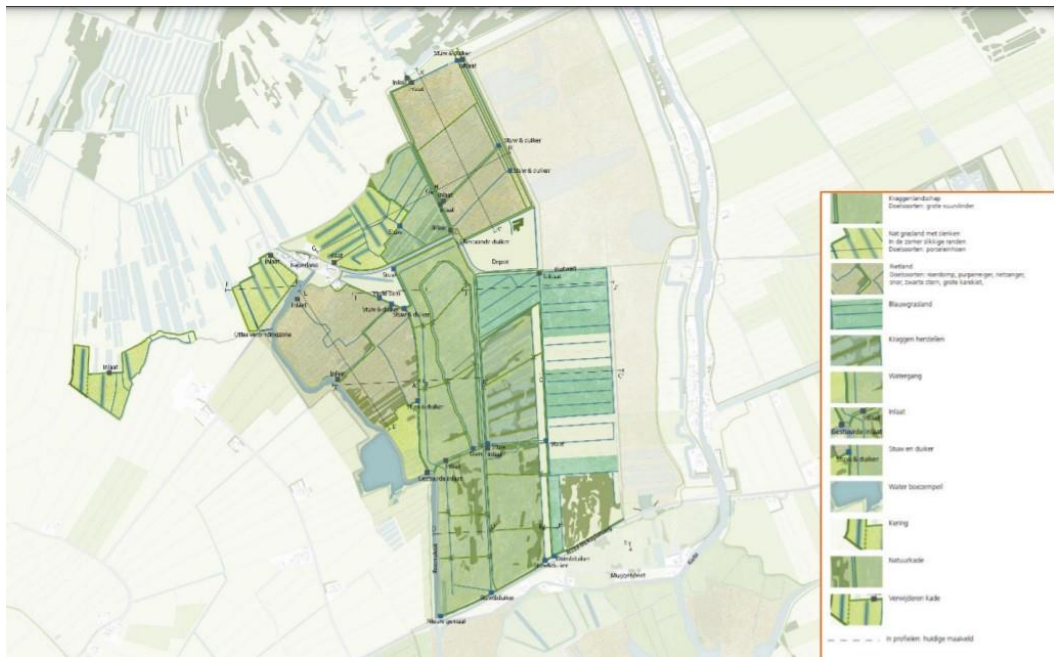
Bij de eerdere tussentijdse toetsing van het MER⁶ en de bijlagen heeft de Commissie aangegeven dat nog aanvullende informatie nodig was. Dit ging onder andere over de locatiekeuze van de petgaten, de gevolgen voor het landschap en cultuurhistorie door het graven van petgaten, de risico's van klimaatverandering voor het behalen van de doelen en een nadere analyse van de oppervlakte- en grondwaterkwaliteit van het gebied voor de ontwikkeling van de gewenste natuurdoeltypen. Het plan is op onderdelen aangepast ten opzichte van 2018. Zo worden er minder petgaten gegraven in het deelgebied Kooi van Pen.

Het MER, de bijlagen en het provinciaal inpassingsplan bevatten veel informatie maar zijn soms lastig te doorgronden. Zo is sommige belangrijke milieu-informatie niet te vinden in het MER maar wel in het provinciaal inpassingsplan, is er veel overlap of kloppen verwijzingen niet. Dit heeft mogelijk te maken met de aanpassingen van de informatie/documenten ten opzichte van 2018. **De Commissie signaleert bij de toetsing van het MER dat nog belangrijke milieu-informatie ontbreekt. Het aanvullen van de informatie is essentieel bij het besluit over het provinciale inpassingsplan en de ontgrondingsvergunningen. Het gaat om:**

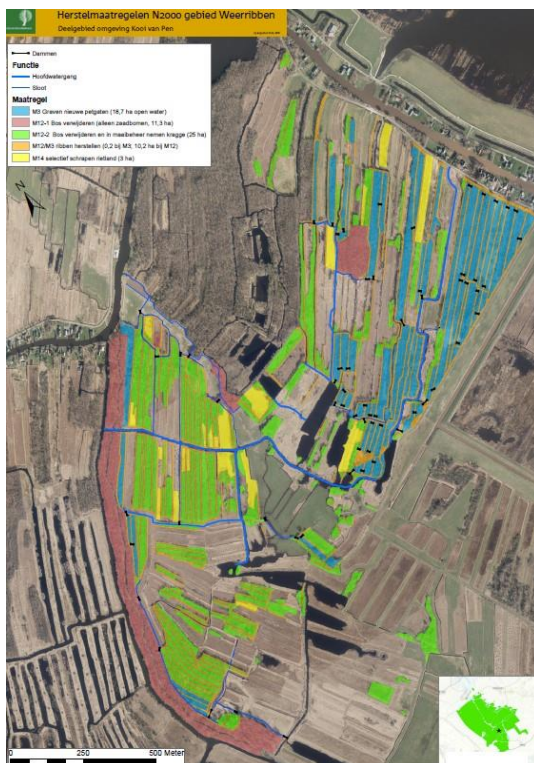
- **Waterkwaliteit:** Een analyse van de waterkwaliteit in het gebied. Hierdoor is het onduidelijk of de natuurdoelen (het realiseren van successie van water naar land en blauwgraslanden) gehaald worden en in hoeverre daar aanvullende maatregelen voor nodig zijn (paragraaf 2.1.1).
- **Archeologische waarden:** Er ontbreekt nog archeologisch vervolgonderzoek en een uitwerking van mitigerende maatregelen. Daardoor is niet duidelijk wat de effecten van het voorgenomen plan zijn op de aanwezige archeologische waarden (paragraaf 2.2.1).
- **Cultuurhistorische en landschappelijke waarden:** Het MER maakt niet duidelijk waar wel en waar niet de cultuurhistorische en landschappelijke waarden van het gebied worden hersteld (paragraaf 2.2.2).

In hoofdstuk 2 licht de Commissie haar beoordeling toe en geeft ze tevens aandachtspunten voor vervolgotrajecten.

⁶ <https://commissiemer.nl/docs/mer/p32/p3287/a3287tts.pdf>

Figuur 1: Ontwerp inrichting deelgebied Noordmanen (bron: MER deel B Arcadis)

Figuur 2: herstelmaatregelen deelgebied Kooi van Pen (bron: bijlage 10 van het MER, Arcadis)

Achtergrond

Voor het uitvoeren van de herstelmaatregelen en de functiewijziging van gronden is een provinciaal inpassingsplan nodig en voor het grondverzet ontgrondingenvergunningen. Op grond van het Besluit milieueffectrapportage is het plan- en project-m.e.r.-plichtig (categorie D9 en C16.1 van de bijlage bij het Besluit Milieueffectrapportage). Daarom heeft de provincie ervoor gekozen om een gecombineerd plan-/project-MER te maken. Voor het uiteindelijk kunnen realiseren van het plan is ook een watervergunning en een aanpassing van het peilbesluit nodig. Hiervoor is het waterschap Drents Overijsselse Delta het bevoegd gezag.

Eerder heeft de Commissie geadviseerd over de Notitie Reikwijdte en Detailniveau⁷ en heeft de Commissie een tussentijds advies gegeven over het milieueffectrapport⁸.

Op 10 februari 2022 heeft er een startgesprek plaatsgevonden tussen de Commissie, provincie Overijssel en Staatsbosbeheer. De provincie Overijssel heeft een presentatie gegeven over het plan en het bijbehorende MER en zijn vragen beantwoord van de Commissie. Daarna heeft de Commissie het plangebied bezocht.

Rol van de Commissie

De Commissie is onafhankelijk, bij wet ingesteld en adviseert over de inhoud en de kwaliteit van het MER. Zij stelt voor ieder project een werkgroep samen van onafhankelijke deskundigen. Ze schrijft geen milieueffectrapporten, dat doet de initiatiefnemer. Het bevoegd gezag – in dit geval de Provinciale Staten van Overijssel – besluit over het provinciaal inpassingsplan en de ontgrondingenvergunning.

De samenstelling en de werkwijze van de werkgroep van de Commissie en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt door nummer 3599 op www.commissiemer.nl in te vullen in het zoekvak.

2 Toelichting op het advies

2.1 Onzekerheden en risico's voor het behalen van de doelstellingen

De uitvoering van het natuurherstelproject is belangrijk om de flora en fauna in het gebied te herstellen. Deelgebied Noordmanen is daarnaast ook een belangrijke verbindingzone tussen de Weerribben en de zuidelijker gelegen Wieden. Gezien de vastgestelde natuurdoelstellingen voor het deelgebied Noordmanen en Kooi van Pen, in combinatie met het rekening houden van cultuurhistorische en landschappelijke waarden, de plangrenzen en beschikbare middelen zijn er geen alternatieven ontwikkeld. Het is dan wel nodig om voldoende zicht te hebben of de vastgestelde doelen met dit plan worden gehaald. De gepresenteerde informatie in het MER geeft naar het oordeel van de Commissie nu nog onvoldoende duidelijkheid of de doelen gehaald gaan worden. Dit licht ze hieronder toe.

2.1.1 Waterkwantiteit en –kwaliteit

Waterkwaliteit

De kwaliteit van grond- en oppervlaktewater speelt een belangrijke rol bij het behalen van de natuurdoelen. Met name voor het mogelijk maken van de successie van water naar land in de petgaten en het realiseren van areaal blauwgrasland is een goede waterkwaliteit een vereiste. Alleen onder minder voedselrijke (mesotrofe) omstandigheden kunnen de gewenste habitattypen worden ontwikkeld. De Commissie heeft daarom in het eerdere tussentijdse toetsingsadvies gevraagd om een nadere analyse van de oppervlakte- en grondwaterkwaliteit van het gebied⁹. Deze analyse is ten tijde van de beoordeling van het MER nog niet beschikbaar. Daarom kunnen er nu ook geen hydrologische maatregelen worden opgesteld,

⁷ <https://commissiemer.nl/docs/mer/p32/p3287/a3287rd.pdf>

⁸ <https://commissiemer.nl/docs/mer/p32/p3287/a3287ts.pdf>

⁹ Pagina 2 van Tussentijdse toetsing Natura 2000 Ontwikkelopgave Weerribben, Commissie m.e.r., 21 november 2018.

waarmee de gewenste waterkwaliteit wordt bereikt wanneer de omstandigheden voor de vegetatiedoelen onvoldoende blijken te zijn¹⁰.

De Commissie adviseert om in aanvulling op het MER, voorafgaand aan de besluitvorming, inzicht te geven in de huidige waterkwaliteit in het gebied. Laat op basis van deze analyse zien dat met de gekozen hydrologische maatregelen de benodigde waterkwaliteit kan worden bereikt.

Klimaatverandering

In het advies over de notitie reikwijdte en detailniveau en het tussentijds toetsingsadvies heeft de Commissie aandacht gevraagd voor de risico's van klimaatverandering voor het behalen van de gewenste doelstellingen. De meest recente klimaatscenario's¹¹ laten zien dat we in Nederland steeds meer te maken krijgen met periodes van langdurige droogte (in de zomer) en extreme regenval.

Hier is in het MER (deel A en B¹²) aandacht aan besteed. Voor het bereiken van de doelstellingen is er gebiedsvreemd water nodig, anders treedt er verdroging op. Nadeel van dit type water is dat het, ongezuiverd, waarschijnlijk te voedselrijk is. De gewenste vegetaties hebben een hoge waterstand nodig en niet te zuur, fosfaat- en sulfaatarm water. De Commissie verwacht vanwege de verwachte periodieke droge perioden en perioden met extreme regenval serieuze effecten op de wateraanvoer en -afvoer, en op de eventuele piekberging vanuit de boezem van het regionaal watersysteem. Dit heeft ook effect op de waterkwaliteit. Vanwege deze risico's beveelt de Commissie aan om de komende jaren te volgen wat de effecten van klimaatverandering zijn op de waterkwaliteit en -kwantiteit. Op basis hiervan kan worden bepaald en of en zo ja welke aanvullende maatregelen nodig zijn voor het behalen van de doelstellingen.

2.1.2 Stikstofneerslag

In het MER zijn de effecten van de natuurherstelmaatregelen en functieverandering van gronden beschreven. Voor het bereiken van de doelstellingen van dit plan, en daarmee de instandhoudingsdoelen van het Natura 2000-gebied de Weerribben, is het ook nodig om de stikstofdepositie te verminderen. Enkele nagestreefde natuurtypen (in jargon: habitattypen die in de instandhoudingsdoelen zijn opgenomen), zoals 'vochtige heiden' en 'veenmosrietland' kennen een kritische depositiewaarde van 700 tot 800 mol stikstof per hectare per jaar. Het ten doel gestelde habitatype blauwgrasland kent een kritische depositiewaarde van ongeveer 1000 mol per hectare per jaar. Op dit moment is er volgens de AERIUS-berekeningen in dit deel van de Weerribben een gemiddelde stikstofbelasting van 1000 tot 1500 mol per hectare per jaar.

Indien de stikstofdepositie op de gebieden niet fors omlaag wordt gebracht is er een risico dat, ondanks de herstelmaatregelen, de gewenste natuurtypen niet zullen optreden. Hiermee bestaat er een risico dat de doelen niet worden bereikt, en dat later opnieuw extra maatregelen moeten worden getroffen. Het graven van minder petgaten (dan oorspronkelijke ambitie) zal mogelijk ook effect hebben op het doelbereik aangezien de petgaten de

¹⁰ Zo is het de Commissie onduidelijk waarom sommige maatregelen, zoals de mogelijkheden van verlengde wateraanvoer voor de blauwgraslanden reeds zijn afgevallen zonder dat er een afgeronde analyse aan ten grondslag ligt.

¹¹ KNMI Klimaatsignaal '21, 25 oktober 2021: https://cdn.knmi.nl/knmi/asc/klimaatsignaal21/KNMI_Klimaatsignaal21.pdf

¹² Bijlage 6 'De Wieden en Weerribben: invloed van klimaatverandering op watersysteem en natuur', 4 september 2019.

stikstofeffecten deels mitigeren. De Commissie beveelt aan om voor de vervolgfase in beeld te brengen wat de risico's zijn van de te hoge stikstofdepositie voor de stikstofgevoelige natuurtypen, en welke bronmaatregelen kunnen worden genomen om deze stikstofdepositie op de korte en lange termijn terug te dringen.

Stikstofneerslag bij realisatiefase

In het MER is aangegeven dat de uitvoeringswerkzaamheden voor een tijdelijke toename van de stikstofdepositie zorgen op de Weerribben, als gevolg van de emissies van het gebruikte materieel. Deze depositie is niet berekend en er zijn geen maatregelen in beeld gebracht om de deposities te beperken. Deze informatie zou naar de verwachting van de Commissie niet leiden tot een ander besluit over de te nemen natuurherstelmaatregelen en functieveranderingen, maar kan mogelijk wel tot een andere uitvoering leiden met minder stikstofeffecten. De Commissie beveelt daarom aan om ten behoeve van de uitvoering te verkennen welke maatregelen mogelijk zijn om de stikstofdepositie bij de realisatiefase te beperken. Te denken valt aan het gebruik van elektrisch materieel, andere routes voor bouwverkeer of het combineren van werkzaamheden zodat er minder vervoersbewegingen nodig zijn.

2.2 Archeologie en cultuurhistorie

Het gebied levert twee aandachtsgebieden op voor de voorgenomen herstelmaatregelen, te weten sporen van prehistorische bewoning en landschapsgebruik op het dekzand (begraven landschap) en het cultuurlandschap met de Middeleeuwse ontginningen en turfwinning uit de Nieuwe Tijd (huidige maaiveld).

2.2.1 Archeologie

Uit het MER blijkt dat de voorgenomen ingrepen de hoge delen van het dekzand zullen raken en daarmee gebieden met hoge archeologische verwachting voor de prehistorie¹³. Daarom is archeologisch vervolgonderzoek uitgevoerd met het doel de opduikingen van het dekzand – het microreliëf – in beeld te brengen. Het rapport is ten tijde van de beoordeling van het MER nog niet beschikbaar.¹⁴ Daarmee is het voor de Commissie onduidelijk wat de te verwachten gevolgen zijn voor de archeologie. Wel is inmiddels duidelijk dat het genoemde vervolgonderzoek aanleiding geeft voor meer invasief onderzoek door middel van proefsleuven.

De Commissie constateert dat de effectbeschrijving¹⁵ op archeologie berust op eerder gedaan bureauonderzoek en daarmee niet meer actueel is. Er wordt gekozen voor archeologische begeleiding tijdens de uitvoering door de aannemer. Dit beschreven regime moet geactualiseerd worden gezien de uitkomsten van het aanvullend inventariserend onderzoek.

Verder merkt de Commissie op dat zowel in het MER delen A en B het uitvoeren van inventariserend booronderzoek als mitigatie wordt gezien. Mitigatie betreft echter

¹³ Provinciaal inpassingsplan, pagina 77.

¹⁴ Uit de mondelinge toelichting blijkt dit onderzoek aanleiding te geven tot aanvullend archeologisch onderzoek door proefsleuven.

¹⁵ Deel A, tabel 3.

maatregelen om negatieve effecten te voorkomen of verminderen voor het behoud ter plaatse¹⁶. Deze maatregelen ontbreken.

In het plangebied zijn bomen aanwezig die zullen worden verwijderd. Uit het MER is niet duidelijk in hoeverre het rooien van deze bomen is meegenomen in het overzicht van bodemversturende activiteiten. Mogelijk reiken de wortels van deze bomen tot in het dekzand, waardoor bij verwijdering –op plaatsen waar een archeologische verwachting rust – er aantasting is.

De Commissie adviseert in een aanvulling op het MER, voorafgaand aan de besluitvorming, de resultaten van de archeologische vervolgonderzoeken te beschrijven. Geef aan welke mitigerende maatregelen nodig en mogelijk zijn voor in situ behoud van de vindplaatsen.

Ten slotte is het voor de Commissie niet duidelijk wie optreedt als bevoegd gezag voor de archeologische aspecten. Zij beveelt aan dit bij de besluitvorming aan te geven.

2.2.2 Cultuurhistorie en landschap

De Weerribben is van grote cultuurhistorische waarde en kan gekenmerkt worden als oude ontginning en historisch energielandschap ontstaan door turfwinning. In het advies over de notitie reikwijdte en detailniveau en het tussentijds toetsingsadvies adviseerde de Commissie aandacht te besteden aan landschappelijke waarden en een helder beeld te scheppen van de ingrepen. Het MER geeft aan dat er positieve effecten zijn omdat het gebied wordt teruggebracht naar de oorspronkelijke cultuurhistorische situatie. Het gaat dan om het verwijderen van bomen en struweel, zodat een open landschap ontstaat. Ook wordt waterpeil verhoogd, waardoor de beplanting verdwijnt in de kraggen. Hiervoor worden zogenaamde 'natuurkades' aangelegd die zoveel mogelijk de bestaande hoogtes in het landschap zullen volgen. Het is echter niet duidelijk op welke locaties het wel lukt om de historische situatie te herstellen en waar niet.

De Commissie adviseert in een aanvulling op het MER, voorafgaand aan de besluitvorming, in beeld te brengen (bij voorkeur op kaart) waar het historisch landschap wordt teruggebracht – en waar het wordt aangetast – en daar de effectbeschrijving op aan te passen.

¹⁶ Conform de Erfgoedwet heeft het behoud in situ voor (bekende als niet-bekende) vindplaatsen de voorkeur.

BIJLAGE 1: Projectgegevens toetsing

Toetsing door de Commissie

De Commissie bestaat uit een werkgroep van deskundigen. Deze werkgroep beoordeelt of het MER de benodigde milieu-informatie bevat en of deze juist is. Als er informatie ontbreekt of onjuist is, beoordeelt de Commissie of zij die essentieel vindt. Dat is het geval als aanvullende informatie in haar ogen kan leiden tot andere afwegingen. Dan adviseert de Commissie de ontbrekende of gecorrigeerde informatie alsnog beschikbaar te stellen, voordat het besluit wordt genomen. Om zich goed op de hoogte te stellen van de situatie heeft de werkgroep het gebied bezocht waar milieugevolgen kunnen optreden. Meer informatie over de [Commissie](#) en over haar [werkwijze](#) vindt u op onze website.

Samenstelling van de werkgroep

Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

ir. Annemie Burger (voorzitter)

drs. Gert Dekker

drs. Sjef Jansen

dr. Heleen van Londen

Tom Ludwig MA. (secretaris)

Besluiten waarvoor dit milieueffectrapport is opgesteld

Provinciaal inpassingsplan en ontgrondingenvergunningen.

Waarom wordt hiervoor een milieueffectrapport opgesteld?

Voor activiteiten die grote milieugevolgen kunnen hebben, kan in Nederland een MER vereist zijn. De bijlagen C en D bij het Besluit milieueffectrapportage geven aan om welke [activiteiten](#) het gaat. Voor deze procedure gaat het in ieder geval om de activiteit dagbouwminen, met inbegrip van de winning van oppervlaktedelfstoffen uit de landbodem, en landinrichtingsproject. Daarom wordt een gecombineerd plan-/project-MER opgesteld.

Bevoegd gezag besluiten

Provinciale Staten van Overijssel.

Initiatiefnemer besluiten

Gedeputeerde Staten van Overijssel.

Heeft de Commissie ook zienswijzen en adviezen bij haar advies betrokken?

Het bevoegd gezag heeft de Commissie niet in de gelegenheid gesteld om zienswijzen en adviezen bij haar advies te betrekken.

Waar vind ik de stukken die de Commissie heeft beoordeeld?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissiemer.nl projectnummer [3599](#) in te vullen in het zoekvak.

Commissie voor de milieueffectrapportage
A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

t 030-2347666
e mer@eia.nl
w commissiemer.nl

